

waarop te zien is hoe ik dit boek gemaakt heb en word je meegenomen op reis tot in Portugal.

Je hebt de vogels gevolgd tot in Portugal. Kwam je ook bekende vogels tegen die je door ringen kon herkennen?

Nee, ik ben nooit dezelfde vogel tegengekomen. Dat is wel jammer, ja. Wel had ik een Spaanse vogel met een gele kleurring in de Breebaart. In Frankrijk hadden we overal Franse vogels met ringen. Er wordt daar behoorlijk geringd op Ile de Ré. We hadden Nederlandse Kluten in de Oosterschelde in Zeeland. In de Breebaart hadden we een paar onbekende ringen omdat de vogels enkele kleurringen verloren waren. Helaas hebben we niet één vogel gehad die we op meerdere plekken tegen zijn gekomen.

Een paar jaar geleden zat de Breebaart helemaal vol met Kluten. Dat is nu minder. Weet jij waar ze zijn gebleven?

Voor een deel wel. Voor een gedeelte zitten ze nu op de Klutenplas bij Pieterburen. Ook van Het Groninger Landschap. Ze lijken toch een beetje Het Groninger Landschap

te volgen. Waarom het minder wordt in de Breebaart heeft waarschijnlijk te maken met de vos, die erbij kan komen. Dat proberen ze te voorkomen door er een hek omheen te zetten, maar ik heb ook wel eens gezien dat er een vos in het hek zat en de Kluten erbuiten. Verder neemt de zeeduizendpoot in de Dollard af, wat ook een goede reden kan zijn. Ook wordt de begroeiing hoger. Dit voorjaar waren er heel veel Brandganzen op het broedeiland van de Kluten, die beesten steeds verstoorden.

Het hoogtepunt was een jaar of drie, vier geleden, toen er overal Kluten zaten en kuikentjes renden. Dat is nu helaas veel minder geworden. Dat willen we eigenlijk ook terugkrijgen. We gaan dan ook een actie beginnen voor de Kluut, samen met Vogelbescherming. Het gaat sowieso slecht met de Kluut. Als je naar de nieuwe klimaatatlas kijkt, dan zie je dat zijn biotoop verdwijnt in West-Europa, dus we moeten in elk geval zijn biotoop behouden anders is het beest straks weg en dat kan natuurlijk niet. Nederland zonder Kluten, dat kan niet. We hebben natuurlijk wel de grootste populatie Kluten ter wereld!

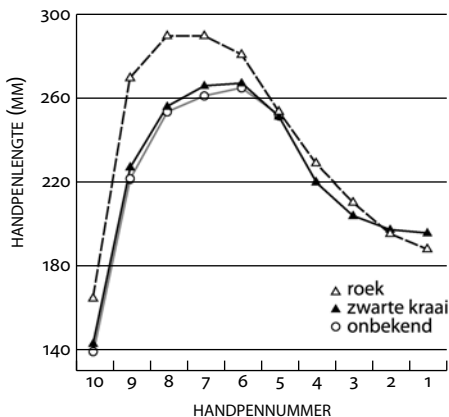
Een puzzel: Roek of Zwarte Kraai?

Jan Hulscher & Peter Driessen

De laatste drie jaar hebben wij in Haren en omgeving onderzoek gedaan naar het hamstergedrag van Roeken. Daarbij verzamelen de vogels in de herfst (september-oktober) walnoten en eikels in de bebouwde kom van Haren en verstoppen die vervolgens in de omringende weilanden. Geliefkoosde plekken hierbij zijn de baggerichels langs sloten. Deze richels ontstaan bij het jaarlijks uitbaggeren van sloten, waarbij de barg en de waterplanten op de oever gedeponeer

worden en daar de hele winter (tot in maart) blijven liggen. Vrijwel tegelijk met het verstoppen begint ook het terugzoeken en opeten van de noten en eikels. De doppen van de leeggegeten noten en de eikels blijven ter plaatse achter en zijn door ons verzameld. Met het uitbaggeren van de sloten komen ongewild ook veel zoetwatermossels op en in de barg terecht. De mossels zijn geliefd voedsel, onder andere voor Zwarte Kraaien. Een groot deel van

het winterhalfjaar loont het voor de vogels om naar mossels te zoeken omdat deze in de vochtige modder lang blijven leven en ze goed zichtbaar voor de kraaien worden als ze zich uit de barg omhoog werken. Zwarte Kraaien eten ook de door Roeken verstopte walnoten en eikels als ze deze vinden. Door het telkens opnieuw aflopen van een aantal vaste baggerichels hebben we uiteindelijk vele kilometers op noten, eikels en zoetwatermossels afgezocht. Daaruit blijkt dat op slootbarg nog allerlei andere biologisch interessante waarnemingen zijn te doen. Zo vonden we de plukresten van Wilde Eend, Smient, Kokmeeuw, Zanglijster en zelfs van een Houtsnip, maar ook de losse afgebeten staart van een Grote Canadese Gans, waarschijnlijk van een vogel die zat te broeden en door een vos werd gegrepen. Ook vonden we regelmatig braakballen van Zwarte Kraai of Roek. De meeste bevatten de vruchten van meidoorn, maar één braakbal bestond alleen uit kleine rode steentjes, die gebruikt worden als kauwsteentjes in de maag. De hoger gelegen baggerichels zijn ook geliefde woonplaatsen voor mollen en muizen, gezien de soms zeer hoge bulten van de eerste en de vele holletjes van de

Figuur 1. Weergegeven is de totale lengte (van de onderkant van de spoel tot de top van de veer) van de handpennen van Roek en Zwarte Kraai, zoals weergegeven in Brown et al. (2003) en van de door ons gevonden vogel.

laatste. In de zachte modder waren vaak de prenten van bruine ratten zichtbaar naast hun karakteristieke feces. Sporen van hun nachtelijke activiteiten en van muizen vonden we terug in de vorm van tandafdrukken in de talrijke afgekloven stengelknollen van de grote egelskop. Deze knollen bevatten veel reservestoffen (zetmeel) voor de plant en zijn als zodanig ook goed voedsel voor muizen en ratten. Als kind sneden wij uit deze stengelknollen, door ons 'katteklotten' genoemd, pijpenkopjes.

Tijdens het snuffelen op de barg zagen we op een gegeven moment ook het topje van een zwarte veer boven de barg uitsteken. Voorzichtig werd de bovenste laag modder verwijderd en toen kwam er een geheel vergaan vogellijk tevoorschijn, waarvan alleen het skelet gedeeltelijk nog intact was. Dit skelet bestond uit het bekken en de wervelkolom met de kale schedel er nog aan, inclusief onderkaak, twee poten en een vleugel met alleen aan het uiteinde een pluk zwarte veren. Ook de hoornbekleding (rhamphotheca) van de boven- en ondersnavel was nog aanwezig, maar zat bij beide snaveldelen los.

Onze conclusie was Roek of Zwarte Kraai, maar welke van de twee? Dat wilden we graag weten en daarom besloten we de resten mee naar huis te nemen en daar verder te pluizen. De bovensnavel gaf geen uitsluitsel over de soort. Bij de Roek trekt de grens van de bevedering op de bovensnavel zich bij het ouder worden van de vogel achterwaarts op de schedel terug, terwijl de kale huid ter plaatse van structuur verandert. Dit is bij de Zwarte Kraai niet het geval. Daardoor lijkt bij levende vogels de snavel van de Roek langer dan die van de Zwarte Kraai. Helaas waren de rand van de bevedering en de voorrand van de huid op de schedel niet meer herkenbaar, zodat dit kenmerk niet bruikbaar was.

De nog aanwezige veren aan de top van de vleugel bleken de zes buitenste handpennen te zijn, handpennummers vijf tot en met tien (nummering van binnen naar buiten). Volgens Glutz von Blotzheim (1993) is bij

de Zwarte Kraai de buitenvlag van de handpennen vijf tot en met negen ingesneden, terwijl dit bij de Roek alleen bij de nummers zes tot en met negen het geval is. Bij ons exemplaar was, ondanks de sterke slijtage van de veren, de insnijding van de buitenvlag bij de nummers vijf tot en met acht duidelijk herkenbaar, maar twijfelachtig bij nummer negen. Maar aangezien de breedte van de buitenvlag van een verse pen van dit nummer maar twee millimeter bedraagt, kan het wel of niet ingesneden zijn bij gesletten pennen mogelijk al gauw onherkenbaar zijn. De insnijding van handpen nummer vijf was dus een eerste aanwijzing dat onze vogel wel eens een Zwarte Kraai kon zijn. Het meten van de lengte van de afzonderlijke handpennen gaf de doorslag. In het boek van Brown et al. (2003), dat onder andere gaat over het herkennen van vogelveren, worden ook de gemiddelde lengten van de hand-, arm- en staartpennen van een aantal vogels gegeven, waaronder die van de Roek en Zwarte Kraai. In figuur 1 zijn de getallen uit dit boek weergegeven, tezamen met de lengten van de zes pennen van de door ons gevonden vogel. Zo grafisch voorgesteld

blijkt in één oogopslag dat onze vogel een Zwarte Kraai was en ook dat de vleugel van de Roek langer is en minder afgerond dan die van de Zwarte Kraai. Dit is interessant, want de Zwarte Kraai trekt niet, terwijl de Roek dit wel doet, tenminste in het oostelijk en noordelijk deel van zijn broedgebied, en een langere vleugel hierbij voordelig is. Ook Glutz von Blotzheim (1993) wijst in zijn onvolprezen boek op dit verschil tussen beide soorten. Ons gaf het voldoening dat het meenemen en schoonmaken van een vies skelet met wat gesletten veren toch nog tot een soortbepaling heeft geleid.

Met dank aan Dick Visser die onze tekening heeft verbeterd.

Literatuur

Brown, R., J. Ferguson, M. Lawrence en D.

*Lees 2003. Vogelsporen. De determineer-
gids voor veren, braakballen, schedels
en andere sporen van Europese vogels.
Nieuwe editie. Tirion, Baarn.*

*Glutz von Blotzheim, U. 1993. Handbuch der
Vögel Mitteleuropas. Aula-Verlag, Wies-
baden.*

Restaurette

Schierzicht

Haven 8a - Lauwersoog
Tel. 0591-349200 - Fax 0591-349443

KOFFIEDRINKEN

(2e kopje gratis!)

en tegelijk het
laatste vogelnieuws lezen in het

V OGEL- LOGBOEK

In het vogellogboek kunt u uw leuke
waarnemingen bijschrijven.
Tevens kunt u lezen of er nog iets leuk gezien
is door een collega-vogelaar.

Op deze manier blijft elke vogelaar op
de hoogte van

Het laatste vogelnieuws